

P9_TA(2024)0022

Promowanie wolności badań naukowych w UE

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 stycznia 2024 r. zawierające zalecenia dla Komisji w sprawie promowania wolności badań naukowych w UE (2023/2184(INL))

(C/2024/5713)

Parlament Europejski,

- uwzględniając art. 49, 56 oraz art. 179 ust. 1 oraz art. 225 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,
- uwzględniając art. 12 i 13 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej,
- uwzględniając deklarację z Bonn o wolności badań naukowych przyjętą w tym mieście 20 października 2020 r. podczas konferencji ministerialnej w sprawie europejskiej przestrzeni badawczej („deklaracja z Bonn”),
- uwzględniając komunikat Komisji z 30 września 2020 r. pt. „Nowa europejska przestrzeń badawcza na rzecz badań naukowych i innowacji”,
- uwzględniając komunikat Komisji z 18 maja 2021 r. na temat globalnego podejścia do badań i innowacji pt. „Strategia Europy na rzecz współpracy międzynarodowej w zmieniającym się świecie”,
- uwzględniając działanie 6 w programie polityki w zakresie europejskiej przestrzeni badawczej,
- uwzględniając komunikat Komisji z 3 grudnia 2020 r. w sprawie europejskiego planu działania na rzecz demokracji,
- uwzględniając motyw 72 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/695 ustanawiającego program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji „Horyzont Europa” oraz zasady uczestnictwa i upowszechniania obowiązujące w tym programie oraz uchylającego rozporządzenia (UE) nr 1290/2013 i (UE) nr 1291/2013⁽¹⁾,
- uwzględniając ocenę europejskiej wartości dodanej z 2023 r. dotyczącą promowania wolności badań naukowych, przedstawioną Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii przez Dział ds. Europejskiej Wartości Dodanej 18 września 2023 r.,
- uwzględniając komunikat ministerialny z Rzymu wydany 19 listopada 2020 r. przez europejskich ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe w ramach europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, w szczególności załącznik I dotyczący wolności akademickiej,
- uwzględniając opinię SFIC w sprawie wdrażania deklaracji z Bonn w toku współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i innowacji (ERAC-SFIC 1356/21) (2021),
- uwzględniając zalecenie UNESCO w sprawie nauki i naukowców (2017 r.),
- uwzględniając zalecenie dotyczące statusu nauczycieli akademickich, przyjęte przez Konferencję Ogólną Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) podczas jej 29. sesji w dniach od 21 października do 12 listopada 1997 r.,
- uwzględniając Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych,
- uwzględniając Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych,

⁽¹⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/695 z dnia 28 kwietnia 2021 r. ustanawiające program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji „Horyzont Europa” oraz zasady uczestnictwa i upowszechniania obowiązujące w tym programie oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1290/2013 i (UE) nr 1291/2013 (Dz.U. L 170 z 12.5.2021, s. 1).

- uwzględniając Powszechną deklarację praw człowieka,
 - uwzględniając art. 47 i 54 Regulaminu,
 - uwzględniając zalecenia Strategicznego Forum ds. Międzynarodowej Współpracy Naukowo-Technicznej,
 - uwzględniając sprawozdanie Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii (A9-0393/2023),
- A. mając na uwadze, że wolność badań naukowych, która jest zasadniczym elementem demokracji i jednym z elementów składowych wolności akademickiej, znajduje się w Unii pod presją i ulega stopniowej erozji ^(?), czego ilustracją jest to, że w 2008 r. w indeksie wolności akademickiej wszystkie państwa członkowskie osiągnęły wynik powyżej 0,85, natomiast w 2022 r. wyniki niektórych państw członkowskich znacznie się obniżyły, a najniższy wynik w 2022 r. wyniósł 0,34;
- B. mając na uwadze, że ograniczenia wolności badań naukowych mają negatywny wpływ na gospodarkę UE, ponieważ tłumią innowacje, spowalniają postęp naukowy i zmniejszają konkurencyjność Europy na świecie;
- C. mając na uwadze, że erozja wolności badań naukowych przyczynia się do odpływu najlepszych naukowców (drenaż mózgow), autocenzury wśród uczonych, mniej krytycznej analizy kwestii społecznych i politycznych, zawężenia współpracy interdyscyplinarnej, ograniczenia dyskursu i debaty publicznej;
- D. mając na uwadze, że na możliwość pełnego korzystania z wolności badań naukowych wpływa niepewność zatrudnienia; mając na uwadze, że tysiące naukowców pracują dzięki finansowaniu ograniczonych w czasie projektów, na podstawie indywidualnych lub projektowych grantów badawczych albo umów o pracę na czas określony lub realizują konkretne zadania jako osoby samozatrudnione, a ich praca charakteryzuje się niskim poziomem bezpieczeństwa zatrudnienia i ochrony pracy;
- E. mając na uwadze, że w deklaracji z Bonn zawarto definicję wolności badań naukowych oraz uznano odpowiedzialność rządów i organizacji badawczych za promowanie wolności badań naukowych;
- F. mając na uwadze, że obrona wolności badań naukowych gwarantuje, że badania naukowe będą służyć interesowi publicznemu i przyczyniać się do rozwoju i poprawy warunków życia ludzi;
- G. mając na uwadze, że w deklaracji z Bonn brakuje instrumentów wykonawczych na szczeblu europejskim;
- H. mając na uwadze, że istnieje solidny zbiór orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w dziedzinie wolności akademickiej, w tym wolności badań naukowych, określający szereg norm prawnych i zasad ochrony i promowania wolności akademickiej;
- I. mając na uwadze, że Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 6 października 2020 r. w sprawie C-66/18 ^(?) uznał, że węgierska ustawa o krajowym szkolnictwie wyższym pozbawiła organizacje, które jej podlegają, struktury organizacyjnej niezbędnej do prowadzenia przez nie badań akademickich, co ilustruje erozję wolności akademickiej na Węgrzech;
- J. mając na uwadze, że szczególne akty ustawodawcze Unii ograniczają wolność badań naukowych, poddając sektor akademicki systemom mającym na celu głównie regulację rynku wewnętrznego;
- K. mając na uwadze, że przewodnicząca Komisji Ursula von der Leyen, przed zatwierdzeniem jej przez Parlament, zadeklarowała w wytycznych politycznych na następną kadencję Komisji Europejskiej (2019–2024), że poprze prawo inicjatywy ustawodawczej Parlamentu, i zobowiązała się, że gdy Parlament przyjmie rezolucję, w której zwróci się do Komisji o przedłożenie wniosku ustawodawczego, przedstawi w odpowiedzi akt ustawodawczy;
1. potwierdza zobowiązanie Unii do przestrzegania praw podstawowych, w tym prawa do wolności myśli, sumienia i religii, wolności akademickiej, a także wolności badań naukowych we wszystkich dyscyplinach naukowych i wolności sztuki zapisanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej;

^(?) Badanie STOA: Stan wolności akademickiej w państwach członkowskich UE: przegląd faktycznych tendencji i zmian.

^(?) Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 6 października 2020 r., Komisja przeciwko Węgrom, C-66/18, ECLI:EU:C:2020:792.

2. uznaje, że wolność badań naukowych ma podstawowe znaczenie dla pogłębiania naszej wiedzy o zjawiskach naturalnych i społecznych, przyczynia się zatem do promowania innowacji i postępu społecznego oraz zwiększenia ogólnego dobrostanu obywateli unijnych zarówno w Unii, jak i poza nią, oraz przypomina, że wolność badań naukowych jest prawem powszechnym i dobrem publicznym, które odnosi się do wszystkich dyscyplin naukowych; podkreśla, że w warunkach globalnej konkurencji w dziedzinie badań, rozwoju i innowacji wolność badań naukowych jest warunkiem wstępnym przyciągania talentów mających nowe, konkurencyjne pomysły; ubolewa w związku z tym, że zabrakło konkretnego wdrożenia deklaracji z Bonn na szczeblu europejskim;
3. dostrzega głęboki wpływ niepewności zatrudnienia, która utrzymuje się w tym sektorze, na wolność badań naukowych; występuje w obronie praw pracowniczych naukowców, poprawy ich kariery zawodowej, stabilnych umów o pracę i dostępu do kompleksowych systemów ochrony socjalnej; uważa, że naukowcom należy zapewnić wysokiej jakości miejsca pracy, godne warunki pracy, godziwe wynagrodzenia i zdrowe miejsca pracy, w tym odpowiednią równowagę między życiem zawodowym a prywatnym;
4. podkreśla, że równe szanse, w szczególności te, którym sprzyja równouprawnienie płci, mają zasadnicze znaczenie dla promowania wolności badań naukowych, a także dla zapewnienia, aby rozwiązania różnych problemów związanych ze zrównoważonym i sprawiedliwym rozwojem uwzględniały rozmaite perspektywy;
5. podkreśla szczególnie niepewną sytuację naukowców na wczesnym etapie kariery oraz zwraca uwagę, że aby zwiększyć liczbę naukowców rozpoczynających karierę, należy stworzyć jaśniejsze i bardziej ustrukturyzowane możliwości rozwoju zawodowego; podkreśla, że należy to zagwarantować m.in. przez wspieranie przejrzystych, wolnych od uprzedzeń procedur rekrutacji oraz zapewnienie odpowiedniego zabezpieczenia społecznego wszystkim naukowcom, w tym doktorantom, którzy prowadzą odpłatną działalność badawczą;
6. zauważa, że to organy zarządzające organizacjami badawczymi wyznaczają priorytety w dziedzinie badań naukowych tych instytucji; przyznaje, że przypadki degradacji demokracji w organizacjach badawczych podkopują wolność badań naukowych; podkreśla w związku z tym znaczenie samorządności akademickiej, która powinna obejmować prawo naukowców do wpływania na zarządzanie ich instytucją naukową, w tym na warunki pracy w tej instytucji; podkreśla, że naukowcy mają prawo korzystać ze wszystkich praw zapisanych w art. 12 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
7. uważa, że należy zachęcać organizacje badawcze – z poszanowaniem w pełni ich autonomii instytucjonalnej – aby podejmowały współpracę międzynarodową w celu wzmocnienia stosunków dwustronnych i wielostronnych, co pozwoliłoby dalej rozwijać silny komponent dyplomacji naukowej, odnoszący się do wolności badań naukowych i ewentualnych konsekwencji w przypadku naruszeń;
8. podkreśla, że Unia powinna być bezpieczną przystanią dla wszystkich zagrożonych naukowców oraz powinna ustanowić europejski program stypendiów dla zagrożonych naukowców, zapewniający wsparcie finansowe stanowisk w europejskich organizacjach badawczych dla zagrożonych naukowców; uważa, że program ten powinien być również mechanizmem solidarności wspierającym europejskich naukowców, którzy są narażeni na naruszanie ich wolności badań naukowych;
9. za deklaracją z Bonn uznaje, że wolność badań naukowych oznacza otwartość, wymianę, doskonałość, internacjonalizm, różnorodność, równość, rzetelność, ciekawość, odpowiedzialność i refleksyjność, a zatem jest ona filarem każdej demokracji;
10. odnotowuje definicję wolności badań naukowych zawartą w pkt 2 załącznika II do wniosku Komisji z 13 lipca 2023 r. w sprawie zalecenia Rady dotyczącego europejskich ram mających na celu przyciągnięcie i zatrzymanie talentów w obszarze badań naukowych, innowacji i przedsiębiorczości w Europie (*);

(*) COM(2023)0436

11. uważa, że wolność badań naukowych musi iść w parze z obowiązkiem przestrzegania najwyższych standardów etycznych i rzetelnością w badaniach naukowych oraz powinna sprzyjać otwartej nauce; podkreśla, że rzetelność badań naukowych wymaga przejrzystości finansowania oraz że wolność badań naukowych wiąże się z odpowiedzialnością wobec społeczeństwa za zapewnienie tej przejrzystości; w związku z tym zdecydowanie popiera powszechną praktykę przejrzystego informowania o źródłach finansowania działalności badawczej i apeluje do sektora naukowego o ochronę tej praktyki;

12. podkreśla, że właściwie zaplanowane i skutecznie wdrożone ramy wspomagające odgrywają decydującą rolę w skutecznej ochronie i promowaniu wolności badań naukowych w całej Unii, z uwzględnieniem w możliwie największym stopniu dostępnego wsparcia publicznego, aby łatwiej tworzyć, udostępniać i rozpowszechniać wiedzę jako dobro publiczne i aby uniknąć ryzyka ingerencji w niezależność badań naukowych lub jej osłabiania;

13. podkreśla, że dla zapewnienia wolności badań naukowych doniosłe znaczenie ma otwarta wiedza; apeluje o skuteczne i przejrzyste tworzenie wiedzy bez sztucznych barier utrudniających dostęp do informacji i ich rozpowszechnianie; uważa, że trzeba chronić prawem europejskim i aktywnie promować udostępnianie wyników badań naukowych do celów niekomercyjnych; podkreśla, że wyniki badań naukowych finansowanych ze środków publicznych muszą być publikowane w ogólnodostępnych czasopismach akademickich i że wyniki muszą być łatwo dostępne dla wszystkich;

14. jest zaniepokojony, że w ostatnim czasie w Unii następuje regres, jeśli chodzi o to prawo podstawowe, które jest niezbędne dla wolności politycznej i udziału w życiu społecznym, i że grozi to osłabieniem rozwoju funkcjonującej i konkurencyjnej europejskiej przestrzeni badawczej (EPB);

15. zauważa, że w komunikacie Komisji z 30 września 2020 r. pt. „Nowa europejska przestrzeń badawcza na rzecz badań naukowych i innowacji” potwierdzono, że ukończenie budowy EPB wymaga pełnego poszanowania wolności badań naukowych, co obejmuje między innymi nieingerowanie w programy badawcze, autonomię instytucjonalną i odpowiednie finansowanie, a także środki potrzebne do upowszechniania wyników badań;

16. wyraża głębokie zaniepokojenie, że Komisja, pomimo mocnych sformułowań w tym komunikacie, nie wykorzystuje swoich uprawnień do ochrony tej wolności w Unii; potwierdza zobowiązanie Unii do przestrzegania praw podstawowych, w tym prawa do wolności myśli, sumienia i religii, wolności akademickiej, a także wolności badań naukowych i sztuki zapisanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej; jest głęboko zaniepokojony, że na wolność badań naukowych wywierane są naciski, by stosowała się do ograniczeń moralnych i politycznych;

17. wzywa Komisję, aby podjęła kroki, które leżą w jej gestii, w celu ochrony i propagowania wolności badań naukowych w Unii oraz czuwała nad tym, by nie dochodziło do naruszeń etyki i rzetelności badań, w tym wykorzystwała swoje uprawnienia, żeby zapobiec dalszej erozji tego prawa podstawowego; wzywa Komisję, aby wspierając projekty obejmujące pełen zakres badań naukowych, aktywnie promowała i finansowała pluralizm naukowy;

18. wzywa państwa członkowskie, aby w pełni szanowały i podtrzymywały wolność badań naukowych oraz pilnowały, żeby środki podejmowane w interesie publicznym, na przykład w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego, po to, aby zapobiegać zakłóceniom porządku lub przestępstwom, chronić zdrowie lub moralność, chronić dobre imię i prawa innych osób oraz zapobiegać ujawnianiu informacji poufnych lub zachować powagę i bezstronność władzy sądowniczej, nie ograniczały bezpodstawnie wolności badań naukowych;

19. podkreśla, że ukończenie budowy EPB wymaga należytego poszanowania i aktywnego propagowania wolności badań naukowych w całej Unii, oraz uważa, że wszelkie próby osłabienia tej wolności lub brak aktywnego jej promowania negatywnie wpływają na rozwój konkurencyjnej i innowacyjnej EPB; wzywa państwa członkowskie i Komisję, aby nadal wzmacniały pozycję środowiska naukowego, jeśli chodzi o dostęp do wszelkich informacji istotnych dla jego działalności oraz wykorzystywanie i rozpowszechnianie tych informacji, w tym poprzez stosowanie narzędzi cyfrowych opartych na otwartym oprogramowaniu;

20. wyraża zaniepokojenie, że Komisja nie korzysta z przysługujących jej na mocy Traktatów uprawnień w celu ochrony wolności badań naukowych jako jednego z podstawowych praw obywateli Unii, co oznacza poważne uchylanie się od odpowiedzialności za ochronę praworządności w Unii, i wzywa Komisję do podjęcia natychmiastowych działań, aby zarządzić tej sytuacji;
21. wzywa Radę Europejską, aby popierała ochronę i promowanie wolności badań naukowych oraz zadbała o należyte poszanowanie tego prawa podstawowego we wszystkich państwach członkowskich;
22. apeluje, by uznać, że trzeba uruchomić dodatkowe środki publiczne na finansowanie niezależnych badań naukowych, co pozwoliłoby unikać nieuprawnionej ingerencji prywatnej, która mogłaby ukierunkowywać cele lub wpływać na metody lub wyniki tych badań;
23. wzywa Komisję i państwa członkowskie, by poprzez edukację, działania informacyjne i wsparcie dla dziennikarstwa naukowego promowały świadomość społeczną na temat znaczenia wolności badań naukowych;
24. zwraca się do Komisji, aby na podstawie art. 182 ust. 5 w związku z art. 179 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej przedłożyła wniosek dotyczący aktu w sprawie wolności badań naukowych, w oparciu o zalecenia przedstawione w załączniku, z myślą o zagwarantowaniu, ochronie i promowaniu tej wolności na poziomie organizacji badawczych i naukowców w ciągu całej ich kariery;
25. zobowiązuje swoją przewodniczącą do przekazania niniejszej rezolucji oraz zaleceń zawartych w załączniku Komisji i Radzie oraz parlamentom narodowym.

ZAŁĄCZNIK DO REZOLUCJI:

ZALECENIA DOTYCZĄCE TREŚCI POSTULOWANEGO WNIOSKU**Definicja wolności badań naukowych**

1. Wolność badań naukowych jest elementem wolności akademickiej i rzetelności naukowej w Europie, a jednocześnie ma niezależną wartość, czego ilustracją jest konkretne odniesienie w art. 13 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.
2. Wolność badań naukowych oznacza prawa poszczególnych naukowców, prawa i obowiązki organizacji badawczych oraz obowiązki organów publicznych.
3. Korzystanie z wolności badań naukowych, wiążące się z obowiązkami i odpowiedzialnością, może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom lub sankcjom, jakie są przewidziane prawem i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym, w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego, po to, aby zapobiegać zakłóceniom porządku lub przestępstwom, chronić zdrowie lub moralność, chronić dobre imię i prawa innych osób oraz zapobiegać ujawnianiu informacji poufnych lub zachować powagę i bezstronność władzy sądowniczej.

Granice wolności badań naukowych mogą również wyznaczać szczególne warunki badań lub ograniczenia operacyjne. Wolność badań naukowych trzeba skrupulatnie utrzymywać w równowadze z innymi zasadnymi interesami, takimi jak uzyskanie uzasadnionej przewagi konkurencyjnej i ochrona własności intelektualnej. Tego typu ograniczenia nie powinny jednak pozostawać w sprzeczności z uznanymi zasadami i praktykami etycznymi, których naukowcy muszą przestrzegać.

4. Wniosek powinien opierać się na definicji wolności badań naukowych określonej w deklaracji z Bonn oraz zawartej w punkcie 2 załącznika II do wniosku w sprawie zalecenia Rady dotyczącego europejskich ram mających na celu przyciągnięcie i zatrzymanie talentów w obszarze badań naukowych, innowacji i przedsiębiorczości w Europie.

Wolność naukowców

5. Definicja naukowców powinna być szeroka, zgodnie z wnioskiem w sprawie zalecenia Rady dotyczącego europejskich ram mających na celu przyciągnięcie i zatrzymanie talentów w obszarze badań naukowych, innowacji i przedsiębiorczości w Europie.
6. Wolność badań naukowych wiąże się z prawem każdego naukowca do swobodnego określania pytań badawczych, doboru i rozwijania teorii, gromadzenia materiału empirycznego i stosowania solidnych metod badań naukowych, do zachowywania rzetelności naukowej, kwestionowania tradycyjnej wiedzy, swobodnego publikowania i komunikowania wyników oraz przedstawiania nowych pomysłów i teorii i swobodnego ich rozpowszechniania.
7. Prawa poszczególnych naukowców obejmują co najmniej:
 - a) prawo do zrzeszania się w reprezentatywnych organizacjach zawodowych lub akademickich;
 - b) prawo do swobodnego dostępu do informacji publicznej oraz prawo dostępu do informacji prywatnych potrzebnych do celów naukowych, które to prawo należy zrównoważyć z prawami posiadaczy informacji oraz charakterem/szczególną ochroną informacji;
 - c) prawo do zachowania poufności określonych informacji lub danych, a także źródła tych informacji lub danych, żeby przy realizacji celów naukowych lub innych uzasadnionych celów utrzymane były normy etyczne i naukowe;
 - d) prawo do publikowania, udostępniania i rozpowszechniania wyników oraz komunikowania się w otwarty sposób, zarówno wewnątrz uczelni, jak i poza nią, oraz prawo do swobodnego i krytycznego wypowiedzania się na temat pracy i polityki instytucji badawczych oraz wyników i danych ich badań bez obawy przed represjami;
 - e) prawo do swobodnego definiowania tematów badawczych, doboru, opracowywania i gromadzenia materiału empirycznego oraz do współdziałania z innymi naukowcami.

8. Poszczególni naukowcy powinni móc korzystać z tych praw indywidualnych bez obawy przed represjami.

Prawa i obowiązki organizacji badawczych

9. Aby zagwarantować naukowcom wolność badań naukowych, organizacje badawcze powinny cieszyć się faktyczną autonomią instytucjonalną. Choć autonomia instytucjonalna jest warunkiem wstępnym wolności prowadzenia badań naukowych przez naukowców i samorządnego charakteru badań, nie jest ona z definicji podporządkowana prawom poszczególnych naukowców. Autonomia instytucjonalna – oprócz roli, jaką odgrywa w ochronie wolności badań naukowych – jest niezbędna do prawidłowego funkcjonowania sektora naukowego. W związku z tym we wniosku należy zachować odpowiednią równowagę, aby pogodzić prawa indywidualne z autonomią instytucjonalną.

10. Organizacje badawcze powinny mieć swobodę podejmowania współpracy międzynarodowej.

11. W ramach swojej autonomii instytucjonalnej organizacje badawcze muszą zapewnić przejrzyste, uczciwe i oparte na doskonałości procedury kariery naukowej.

12. Aspekty, które należy wziąć pod uwagę przy ustanawianiu autonomii instytucjonalnej, obejmują autonomię organizacyjną, autonomię finansową, autonomię kadrową i autonomię naukową.

13. Autonomia instytucjonalna ma charakter wysoce kontekstowy i można ją osiągnąć na wiele różnych sposobów dzięki różnym połączeniom autonomii. Do istnienia prawdziwej autonomii instytucjonalnej nie wszystkie z tych różnych aspektów autonomii instytucjonalnej muszą być zapewnione jednakowo. Dlatego też definicja autonomii instytucjonalnej zawarta we wniosku nie powinna być statyczna, ale powinna umożliwiać jej dostosowanie do różnych warunków krajowych, regionalnych i instytucjonalnych, w szczególności powinna pozwalać na przesuwanie akcentów między różnymi aspektami autonomii instytucjonalnej przez wprowadzenie stopniowej, a nie binarnej oceny różnych aspektów.

14. Autonomia instytucjonalna powinna iść w parze z obowiązkiem zapewnienia przez organizacje badawcze pewnej formy udziału naukowców w podejmowaniu decyzji.

15. Chodzi tu m.in. o prawo do publicznego wypowiedzania się na temat zarządzania organizacją i systemem bez obawy przed represjami. Należy tu również odpowiedzialność organizacji badawczych za stworzenie kultury otwartej debaty. Ponadto obejmuje to istnienie skutecznych procedur zgłaszania uchybień oraz – zgodnie z normami określonymi w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937⁽¹⁾ – ochrony osób zgłaszających uchybienia i naruszenia standardów akademickich lub norm etycznych, a także istnienie odrębnych procedur postępowania w przypadku zgłoszonych uchybień, opartych na ochronie prywatności i domniemaniu niewinności.

Obowiązki rządów

16. Organy rządowe w państwach członkowskich, na wszystkich szczeblach sprawowania rządów, łącznie z instytucjami, agencjami i organami Unii, powinny mieć obowiązek szanowania, ochrony, promowania i zapewniania wolności badań naukowych, w tym autonomii instytucjonalnej.

17. Poszanowanie wolności badań naukowych oznacza, że organy rządowe powstrzymują się od arbitralnych ingerencji w wolność badań naukowych i nakładania na nie nieuzasadnionych ograniczeń, a także nie biorą czynnego udziału ani nie współuczestniczą w naruszaniu tego prawa.

18. Ochrona wolności badań naukowych oznacza, że organy rządowe mają obowiązek podejmować aktywne środki ochrony przed osobami trzecimi, które nadmiernie ingerują w którykolwiek wymiar wolności badań naukowych.

⁽¹⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (Dz.U. L 305 z 26.11.2019, s. 17).

19. Zapewnienie wolności badań naukowych oznacza, że organy rządowe muszą aktywnie tworzyć wszelkie warunki niezbędne do korzystania ze wszystkich aspektów wolności, w tym autonomii instytucjonalnej. Obejmuje to strategie polityczne na rzecz zrównoważonej kariery naukowej zapewniające wysokiej jakości miejsca pracy na wszystkich etapach drogi zawodowej, a także długoterminowe, niezawodne i stabilne finansowanie instytucjonalne.

20. Promowanie wolności badań naukowych oznacza, że organy rządowe muszą aktywnie współpracować z osobami trzecimi, aby propagować poszanowanie, ochronę i zapewnianie wolności badań naukowych, a jeśli zajdzie taka konieczność zerwać współpracę z osobami trzecimi, które nie trzymają się tych samych zasad i wartości.

Uwagi ogólne

21. We wniosku ustawodawczym należy odzwierciedlić, że wolność badań naukowych trzeba postrzegać kompleksowo, w tym jako wolność od ingerencji, oraz zapewnić sprzyjające warunki ramowe. Badania naukowe powinny być wolne od nieuprawnionej ingerencji ze strony rządu, a ponadto żeby korzystać z wolności badań naukowych, potrzebna jest silna społeczność naukowa oraz organ obywatelski otwarty na wiedzę naukową.

Organy publiczne powinny mieć obowiązek badać zarzuty naruszeń wolności badań naukowych i pociągać sprawców naruszeń do odpowiedzialności.

22. We wniosku ustawodawczym należy uwzględnić utworzenie systemu monitorowania, który służyłby też do zgłaszania stwierdzonych naruszeń w badaniach naukowych.

23. We wniosku ustawodawczym należy dostrzec, że choć wolność badań naukowych jest wartością samą w sobie, to jednak na nowoczesnych uniwersytetach wolność badań naukowych jest nierozzerwalnie związana z wolnością nauczania. Oznacza to, że z uwagi na podstawę prawną wniosku i podstawowe kompetencje Unii w zakresie badań naukowych i przy należytych poszanowaniu jej ograniczonych kompetencji, jeśli chodzi o stanowienie prawa w dziedzinie edukacji, wniosek powinien mieć na celu ochronę rozpowszechniania wiedzy wewnątrz uczelni w najszerszym możliwym zakresie.

24. Proponowany akt powinien być prawnie wiążący w całej Unii. Celem wniosku powinno być stworzenie ram prawnych, które dają wystarczającą elastyczność, pozwalającą zrównoważyć prawa i obowiązki w poszczególnych przypadkach, i które mogłyby być stosowane w całej Unii pomimo ogromnej różnorodności krajowych i regionalnych systemów badań naukowych. Wniosek powinien stworzyć punkt wyjścia do opracowania minimalnych norm prawnych w zakresie wolności badań naukowych na podstawie orzecznictwa sądów europejskich, w tym Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.